ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО 03.04.2024 | Юрій Панченко & Євгенія Габер

Вибори, що стали сенсацією

Туреччина обирає опозицію. Що це змінює та чому партія Ердогана програла.

Хоча 31 березня у Туреччині проходили місцеві вибори, їх від самого початку називали виборами національного значення. Адже вони мали показати актуальні настрої у турецькому суспільстві, задавши тон на наступні роки.

Або принаймні – до наступних президентських та парламентських виборів, які мають пройти аж у 2028 році.

І ці вибори дійсно виявилися визначальними. Багато що того дня відбулося вперше. Наприклад, вперше за дуже багато років опозиція – Республіканська народна партія – вийшла на перші позиції по всій країні, набравши 37,8% проти 35,5% у Партії справедливості та розвитку.

Якщо подивитися на кількість регіонів, які зараз контролюватимуть опозиція і влада, то опозиція за результатами цих виборів серйозно випереджає владу. Вона контролюватиме 35 адміністративних центрів з 81, включно з Анкарою, Стамбулом та найбільшими містами-мільйонниками країни, тоді як владні кандидати перемогли лише у 24.

Важливо також, що вперше турецька опозиція перестала бути «партією берегового поясу».

Зазвичай, кемалістські – світські та ліберальні – сили вигравали у прибережних муніципалітетах в регіонах Егейського та Середземного морів. Від минулих виборів опозиція зберегла свої позиції в цих містах – Ізмірі, Анталії тощо. Проте окрім цих вже традиційних для себе муніципалітетів, опозиція на додачу виграла декілька провінцій в Центральній Анатолії.

Це незвично, адже Центральна Анатолія – це регіон, де живе консервативний релігійний виборець, і тому перемога там опозиції дійсно здивувала багатьох спостерігачів.

І ще один момент, чому ці вибори стали переконливою перемогою опозиції. На них обирали не лише мерів, а й депутатів міських та регіональних рад.

Досі поширеною була ситуація, коли представник опозиції вигравав вибори мера, проте у міській раді домінувала партія влади, як це було досі у Стамбулі. Відтак на етапі голосування багато рішень блокувалося представниками панівної партії.

Натомість зараз мер Екрем Імамоглу отримав і дружню більшість у міській раді, що формують представники опозиційної Республіканської народної партії – і це значно полегшить його роботу.

Так само кемалісти покращили свої результати і на рівні районів, сіл і селищ по всій країні.

Нарешті, несподіванкою цих виборів став неочікувано високий результат Нової партії добробуту Фатіха Ербакана – нещодавньої реінкарнації ісламістської Партії добробуту його батька, колишнього прем'єра Туреччини Неджметтіна Ербакана. У 1998 році Ербакану-старшому було заборонено займатися політичною діяльністю за спробу порушення світського режиму, а після закінчення терміну заборони він брав участь у створенні Партії справедливості та розвитку, ставши її ідейним натхненником.

На президентських і парламентських виборах 2023 року Ербакан-молодший увійшов до владної коаліції. Тепер же його Нова партія добробуту, яка сповідує ісламістські консервативні цінності, грає на полі Ердогана, перетягуючи на себе голоси найбільш консервативного виборця.

В підсумку Нова партія посіла третє місце в загальнонаціональному заліку, випередивши навіть курдів та турецьких націоналістів.

Усе це стало справжнім політичним землетрусом для влади – Партії справедливості та розвитку

Усе це стало справжнім політичним землетрусом для влади – Партії справедливості та розвитку. Президент Реджеп Таїп Ердоган вже заявив, що уроки з цих виборів будуть винесені, а такий результат не стане кінцем для партії, але точно стане поворотним моментом – часом зупинитися, озирнутися назад та зрозуміти, чому це стало можливим.

Економіка вирішує все

Нинішній успіх опозиції пояснюється насамперед економічними проблемами.

І якщо на загальнонаціональних виборах: президентських або парламентських – включаються дещо інші мотиватори, наприклад, стабільність і безпека в країні або зовнішньополітичні міркування, то на місцевих люди здебільшого голосують гаманцем.

Тож нинішній результат став відповіддю на дуже високу інфляцію, девальвацію турецької ліри та погіршення купівельної спроможності турецького виборця.

Після останніх президентських виборів Ердоган анонсував зміну економічного курсу – і це викликало великі сподівання у бізнесу, проте економічного ефекту, помітного пересічному виборцю, це досі не дало.

Тож коли простий виборець йде до магазину і бачить ціни на базові продукти, запевнення щодо позитивної динаміки у макроекономічних трендах його не дуже заспокоюють.

Також значною мірою це голосування стало дещо спізнілою відповіддю на наслідки землетрусу, що стався 6 лютого минулого року в багатьох регіонах Східної Туреччини.

Попри те, що президентські та парламентські вибори минулого року відбулися вже після цієї катастрофи, влада тоді отримала достатню кількість голосів як аванс довіри.

Натомість зараз, бачачи, як відбувається процес відновлення, що він триває не так швидко, як обіцяли, що великі проєкти з побудови нового житла досі не реалізовані, виборці вже не готові так само підтримувати владу, як роком раніше.

До того ж очевидне прагнення виборців до змін, до нових облич і у владі, і в опозиції.

Зрештою, опозиція провела роботу над помилками після президентських виборів

Зрештою, опозиція провела роботу над помилками після президентських виборів. По-перше, відбулася зміна керівництва Республіканської народної партії. Замість Кемаля Киличдароглу після його поразки на виборах минулого року партія обрала нового,

молодшого лідера – Озгюра Озеля.

Ще одна опрацьована помилка – зараз опозиція йшла на вибори окремими списками, не пов'язуючи себе з менш популярними партнерами, що часто приносили з собою більше проблем, ніж голосів виборців.

Чи втратить Ердоган владу?

Не варто забувати, що якими б сенсаційними не були ці результати, це лише місцеві вибори. Натомість наступні президентські та парламентські пройдуть аж у 2028 році.

Тож Ердоган має достатньо часу на аналіз та виправлення помилок. І він має реальні шанси підкорегувати свою політику, відновивши підтримку виборця.

І звичайно, за найближчі чотири роки багато чого може змінитися і у зовнішній, і у внутрішній політиці. Тому не варто ставити крапку на політичному майбутньому Партії справедливості та розвитку.

Загальна динаміка для партії влади є невтішною

Проте загальна динаміка для партії влади є невтішною. Адже її результати значно погіршились навіть порівняно з місцевими виборами 2019 року.

У разі перемоги Партії справедливості та розвитку на цих виборах вони стали би кроком до остаточної консолідації влади Ердогана в країні.

Однак виборці надіслали владі протилежний сигнал. Вони показали, що хочуть мати реальну противагу владі, певний баланс сил між нею та опозицією.

Вплив зовнішньої політики

Зовнішня політика ніколи не була визначальним чинником на місцевих виборах, але є певні моменти, де вона опосередковано впливає на думку турецьких виборців.

Наприклад, одним із факторів, що вплинули на результати цих виборів, стало незадоволення консервативного ісламістського виборця тим, що Туреччина не розірвала відносини з Ізраїлем.

Так, Ердоган дуже жорстко критикував Ізраїль за бойові дії в секторі Гази, підтримував Палестину, проте не пішов на розрив торговельних відносин з Ізраїлем.

Як наслідок, новим трендом цих виборів стало зростання рейтингів ісламістської Нової партії добробуту.

Це партія, яка говорить, наприклад, про те, що Швеція не повинна була бути в НАТО, тому що вона порушує права мусульман і дозволяє протести зі спаленням Корану. Її представники також не поділяють західних ліберальних цінностей та виступають проти подальшого політичного зближення із Заходом.

Якщо ж описувати зовнішній курс переможця виборів – Республіканської народної партії, то кемалісти традиційно прагнуть посилення діалогу зі Сполученими Штатами та Європейським Союзом. Ця партія загалом засуджує російську агресію та підтримує територіальну цілісність України.

Але не варто їх ідеалізувати – у партії Ататюрка є достатньо сильне лівацьке крило, яке відстоює збереження зв'язків з Росією та нинішньої політики балансування.

На жаль, економічний чинник, який на цих виборах був дуже важливий, спрацьовує скоріш не на користь України.Для турецького виборця залишається важливим збереження торговельних відносин з Росією, а тому він позитивно сприймає політику балансування між Україною і РФ.

Також важливою залишається проблема біженців, адже незадоволення засиллям сирійських біженців у Туреччині все ще є важливим чинником. Втім, на відміну від минулорічних виборів, зараз цей фактор проявився не так потужно.

Новий президент чи знову Ердоган?

Чинний президент отримав можливість піти на третій термін через зміну конституції, внаслідок чого його перший термін було фактично «обнулено».

Попри те, що нині Ердоган заявляє, що не збирається йти на новий термін у 2028 році, зараз у Туреччині обговорюють не просто нові зміни до конституції, а навіть написання нової.

Відтак це могло би стати підставою для надання Ердогану можливості знову балотуватися на президентську посаду у 2028 році.

Але якщо цього не відбудеться, то у контексті того, хто може стати наступником Ердогана, найчастіше називають Сельчука Байрактара, засновника компанії «Байкар Макіна», добре відомої в Україні завдяки безпілотникам «Байрактар».

Потенційний «наступник» Ердогана займає абсолютно проукраїнську позицію

Потенційний «наступник» Ердогана займає абсолютно проукраїнську позицію. Сельчук Байрактар є бізнесменом, популярною фігурою в Туреччині серед різних груп населення, адже його підтримують як консервативні націоналістичні виборці, так і більш молодий ліберальний електорат.

Турки дуже пишаються своїми новітніми технологіями, оборонним комплексом – і тут Сельчук Байрактар фактично став символом цієї «турецької мрії».

Показово, що той факт, що він є зятем Ердогана, тут не має вирішального значення – адже Байрактар став успішним бізнесменом ще до цього шлюбу.

Проте не менш важливим є те, що турецький виборець готовий сам вирішувати політичне майбутнє своєї країни.

Попри те, що Туреччину часто критикують за порушення демократичних норм, за нерівні умови для учасників виборчих перегонів та контроль влади над більшістю ЗМІ у країні, турецький виборець голосує і знає, що його голос буде чесно відображений під час підрахунку результатів.

А тому не варто вважати, що Ердоган одноосібно визначатиме, хто стане новим президентом, і що його фаворит без проблем виграє наступні вибори.

І це також є одним із головних результатів нинішніх виборів: електоральна демократія в Туреччині вкотре довела свою стійкість.

Дана стаття є текстовою версією відеорозмови «ЄвроПравди» із Євгенією Габер

Юрій Панченко

Юрій Панченко (Yurii Panchenko) – журналіст, редактор сайту «Європейська правда». Раніше працював кореспондентом відділу економіки в газеті «Комерсант-Україна».

Євгенія Габер

Євгенія Габер (Yevgeniya Gaber) – кандидат політичних наук, старший аналітик Центру досліджень сучасної Туреччини Карлтонського університету (Канада). У минулому – заступниця директора Дипломатичної академії України ім. Геннадія Удовенка при МЗС, дипломат Посольства України в Туреччині. Основна сфера інтересів – зовнішня політика України, Туреччини, проблеми безпеки Чорноморського регіону.